

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ХЕРПЕТОФАУНЕ СЕЛА ПРИЈАКОВЦИ (СЈЕВЕРОЗАПАДНА РЕПУБЛИКА СРПСКА)

Шукало Горан

Универзитет у Бањој Луци, Природно-математички факултет, Бања Лука,
Младена Стојановића 2, 78 000 Бања Лука (sukalogoran@yahoo.com)

Abstract

ŠUKALO, G.: CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF HERPETOFAUNA OF PRIJAKOVCI VILLAGE (NW REPUBLIC OF SRPSKA) [Faculty of Sciences, University of Banja Luka, Mladena Stojanovića 2, 78000 Banja Luka, Republic of Srpska]

The aim of this paper is to establish the list of taxa of amphibians and reptiles in the area of village Prijakovci which was not previously herpetofaunistically explored. These data were collected using the transect method during 2013 and 2014. In investigated area were recorded a total of six taxa of amphibians and eight species of reptiles. *Salamandra salamandra* was the most common in researched area, followed by *Bombina variegata*, *Ichthyosaura alpestris*, *Lacerta viridis* and *Zamenis longissima*. *Vipera ammodytes*, *Coronella austriaca* and *Emys orbicularis* were found only once.

Key words: Prijakovci, Anura, Urodela, Ophidia, Serpentes, Chelonia.

Сажетак

Циљ овог рада је формирање списка таксона водоземаца и гмизаваца села Пријаковци, које раније није било предмет херпетофаунистичких истраживања. Подаци су прикупљани методом трансекта током 2013. и 2014. године. Укупно је забиљежено шест таксона водоземаца и осам врста гмизаваца. Најчешће пронађена врста је *Salamandra salamandra*, а слиједи *Bombina variegata*, *Ichthyosaura alpestris*, *Lacerta viridis* и *Zamenis longissima*. Врсте које су пронађене само једном су *Vipera ammodytes*, *Coronella austriaca* и *Emys orbicularis*.

Кључне ријечи: Пријаковци, Anura, Urodela, Ophidia, Serpentes, Chelonia.

УВОД

Прве податке о фауни водоземаца и гмизаваца Босне и Херцеговине даје Werner (1893), при чему наводи присуство пет врста гуштера (Sauria), шест врста змија (Ophidia), три врсте репатих водоземаца (Urodela) и шест врста безрепих водоземаца (Anura).

Први узорци депоновани у херпетолошку збирку Земаљског музеја у Сарајеву датирају из краја 19. вијека. Đurović (1980) наводи да је према инвентару 1895. године кустос Рајзер нашао три јединке црног даждевњака (*Salamandra atra*), а годину дана касније су нађене и јединке човјечије рибице (*Proteus anguinus*) у Херцеговини.

Слиједи објављивање серије радова о водоземцима и гмизавцима Босне и Херцеговине, а које публикује Volkay (1919, 1924, 1929).

Након радова Volkay-а наступа период затишја у публикувању херпетофаунистичких радова за подручје Босне и Херцеговине, а који траје све до педесетих година прошлог вијека, када Radovanović (1951) објављује књигу „Водоземци и гмизавци наше земље“, у којој даје попис врста, кључ за њихову детерминацију, опште податке за сваку врсту, као и податке о њеном распрострањењу у Југославији, укључујући и Босну и Херцеговину.

Đurović (1979) за подручје Босне и Херцеговине наводи присуство шест врста репатих водоземаца (Caudata) и девет врста безрепих водоземаца (Anura), а Šenk (1980) двије врсте корњача (Chelonia), 11 врста гуштера (Sauria) и 13 врста змија (Ophidia).

Ђуровић (1980) на основу знања о фауни водоземаца сусједних подручја, наводи могућност налажења још три врсте Anura: *Bombina bombina*, *Pelobates fuscus* и *Rana arvalis* у Босни и Херцеговини. Јединку врсте *Pelobates fuscus* је у садржају дигестивног тракта гака (*Nycticorax nycticorax*) на подручју Бардаче пронашао Obratil (1980/1981), а прве податке о присуству популација ове врсте на подручју Босне и Херцеговине дају Šukalo и сар. (2014).

Према најновијим подацима у Босни и Херцеговини је присутно 18 врста водоземаца и 29 врста гмизаваца (Gasc и сар., 1997; Lelo и Vesnić, 2011; Jablonski и сар., 2012).

Многи крајеви Босне и Херцеговине су херпетофаунистички и даље неистражени или слабо истражени. Допринос овог рада огледа се у попуњавању недостајућих знања о херпетофауни сјеверозападног дијела Републике Српске и Босне и Херцеговине, а циљ овог рада је формирање списка таксона водоземаца и гмизаваца села Пријаковци, које раније није било предмет херпетофаунистичких истраживања. Наведено село, Пријаковци, се налази 12 km западно од Бања Луке, према Приједору, од кога је удаљено 35 km. Село је смјештено на надморској висини од око 230 m, а покрива површину од 6,3 km². Од укупне површине њиве заузимају 59,2%, шуме 26,4%, пашњаци 6,1%, воћњаци 5,4%, а ливаде 2,9% (Šukalo, 2005).

Детаљнији подаци о водоземцима и гмизавцима у широј околини Пријаковаца постоје једино за планину Козару (Mihailinović, 1963), која уједно представља и полазну тачку у систематском истраживању херпетофауне западне Босне.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ

Прикупљање података вршено је методом трансекта током 2013. и 2014. године. Обухваћена су сва потенцијална станишта водоземаца и гмизаваца. Теренско истраживање је вршено у различитим временским интервалима током дана, у различитим временским приликама. Јединке су хватане руком, а кориштена је и ручна мрежа причвршћена на дужи штап. Након хватања јединке су фотографисане, детерминисане помоћу кључева (Radovanović, 1951; Ђуровић и сар., 1979; Arnold и сар., 1992), након чега су пуштене на мјесто гдје су и ухваћене. Систематски преглед таксона водоземаца је усклађен према Lelo и Vesnić (2011) а гмизаваца према Cox и Temple (2009).

РЕЗУЛТАТИ РАДА И ДИСКУСИЈА

Током 2013. и 2014. године на територији села Пријаковци документовано је присуство шест таксона водоземаца (Amphibia) и осам таксона гмизаваца (Reptilia) (Табела 1).

Табела 1. Систематски преглед таксона водоземаца и гмизаваца села Пријаковци забиљежених током теренских истраживања

Classis	Ordo	Familia	Genus	Species
AMPHIBIA	ANURA	Bufonidae	<i>Bufo</i>	<i>B. bufo</i>
		Bombinatoridae	<i>Bombina</i>	<i>B. variegata</i>
		Ranidae	<i>Rana</i>	<i>R. dalmatina</i>
	<i>Pelophylax</i>		<i>Pelophylax sp.</i>	
	CAUDATA	Salamandridae	<i>Salamandra</i>	<i>S. salamandra</i>
	<i>Ichthyosaura</i>		<i>I. alpestris</i>	

REPTILIA	TESTUDINES	Emydidae	<i>Emys</i>	<i>E. orbicularis</i>	
	SQUAMATA	Anguillidae	<i>Anguis</i>	<i>A. fragilis</i>	
		Lacertidae	<i>Lacerta</i>	<i>L. viridis</i>	
		Colubridae	<i>Natrix</i>	<i>N. natrix</i>	<i>N. tessellata</i>
				<i>Coronela</i>	<i>C. austriaca</i>
			<i>Zamenis</i>	<i>Z. longissimus</i>	
		Viperidae	<i>Vipera</i>	<i>V. ammodytes</i>	

Classis Amphibia

1. *Salamandra salamandra* (Linnaeus, 1758) – шарени даждевњак

Шарени даждевњак је најчешће уочавани водоземац села Пријаковци, заступљен са великим бројем индивидуа. Адултне јединке су налажене у великом броју у потоцима листопадних шума непосредно после кише, посебно у јутарњим и вечерњим часовима, у периоду од краја фебруара до краја октобра. У љетним мјесецима адултне јединке су ријетко уочаване. Током прољећа у потоцима је запажено мноштво ларви, а у извору „Добра вода“ ларве су присутне током читаве године. Шарени даждевњак је регистрован у досадашњим истраживањима на Козари (Mihailinović, 1963) и локалитетима у околини Бања Луке (Абазовић, 2013; лично запажање).

2. *Ichthyosaura alpestris* (Laurenti, 1768) – планински тритон

Планински тритон је пронађен на три различита типа станишта. Први тип станишта је корито потока непосредно испод извора „Добра вода“, гдје је пронађено више адултних мужјака и женки током марта. На истом мјесту су уочавани још неколико пута током године. Други тип станишта је локална бара, гдје је пронађен велики број адултних јединки, али и ларви, док трећи тип станишта представља локва на шумском путу гдје је пронађена једна адултна женка. Планински тритон је широко распрострањена врста у фауни Босне и Херцеговине (Radovanović, 1951; Đurović и сар., 1979).

3. *Bufo bufo* (Linnaeus, 1758) – обична крастача

Обична крастача је пронађена два пута. Оба пута су пронађене адултне женке у високој трави у два сусједна воћњака. Прва јединка је пронађена 20. маја, а друга 16. јуна 2013. године. Присуство ове врсте на Козари наводе Mihailinović (1963) и Jablonski и сар. (2012).

4. *Bombina variegata* (Linnaeus, 1758) – жутотрби мукач

Жутотрби мукач је пронађен у адултном и ларвеном стадијуму. Адулти су уочени на великом броју мјеста од априла до септембра у локвама дуж шумских путева. Током априла и маја су посматрани у парењу, недуго после чега су пронађени и пуноглавци. Однос полова је био уједначен. Присуство жутотрбог мукача на Козари наводи Mihailinović (1963), као и Jablonski и сар. (2012).

5. *Rana dalmatina* (Fitzinger, 1838) – шумска жаба

Шумска жаба је пронађена два пута у локалној бари: 25. фебруара 2014. године пронађен је адултни мужјак, док су 7. марта 2014. године на истом локалитету пронађене двије адултне женке, а истог дана уочена су и положена јаја. Такође је више пута уочавана током ноћи како скаче преко локалног пута. Шумска жаба је такође регистрована на Козари (Mihailinović, 1963).

6. *Pelophylax sp.* (Linnaeus, 1758) – зелена жаба

У ријеци Иваштанка је уочено мноштво пуноглаваца рода *Pelophylax*, док адултне јединке нису пронађене, због чега је детерминација остављена на нивоу рода. Мihailinović (1963) на Козари наводи присуство врсте *Pelophylax ridibundus* на само једном локалитету, па је могуће да је иста врста присутна и у Пријаковцима.

Поред пронађених таксона водоземаца, на подручју Пријаковаца, се очекује налажење још три врсте: *Lissotriton vulgaris*, *Pseudepidalea viridis* и *Hyla arborea*, јер су ове врсте уочене у ближој околини Бања Луке (лично запажање), а *Pseudepidalea viridis* је регистрована и на планини Козари (Мihailinović, 1963). На подручју Пријаковаца је пронађено 33,3% таксона водоземаца у односу на укупан регистровани број врста ове класе у Босни и Херцеговини (Lelo и Vesnić, 2011).

Classis Reptilia

1. *Anguis fragilis* (Linnaeus, 1758) – сљепић

Сљепић је хваћан више пута у воћњацима, а често је пронађен мртав на ливадама непосредно након кошења. Адултни мужјаци и женке су најчешће хваћани током маја и јуна. Присуство сљепића је регистровано на Козари (Мihailinović, 1963; Jablonski и сар., 2012).

2. *Lacerta viridis* (Laurenti, 1768) – зелембаћ

Зелембаћ је најчешће уочаван гуштер, пронађен на великом броју локација током читаве године: у близини кућа, на обрадивим површинама, запуштеним ливадама и у воћњацима. Уочени су адултни мужјаци и женке. Присуство зелембаћа је регистровано на Козари (Мihailinović, 1963).

3. *Emys orbicularis* (Linnaeus, 1758) – барска корњача

Барска корњача је пронађена 15. маја 2013. године на обали ријеке Иваштанке, у близини моста. Пронађен је само један адултни мужјак. Барска корњача није регистрована на Козари (Мihailinović, 1963; Jablonski и сар., 2012).

4. *Natrix natrix* (Linnaeus, 1758) – бјелоушка

Бјелоушка је пронађена више пута на различитим локалитетима: у локалној бари, на обали ријеке Иваштанке, као и у близини извора „Добра вода“, а неколико пута је уочена згажена на путу. Пронађене су адултне и јувенилне јединке. Бјелоушка је такође регистрована на Козари (Мihailinović, 1963).

5. *Natrix tessellata* (Laurenti, 1768) – рибарица

Рибарица је уочена више пута у кориту ријеке Иваштанке. Такође су пронађене двије згажене јединке на путу, у близини моста изнад поменутог ријеке. На Козари је такође регистрована, али је доста ријетка (Мihailinović, 1963).

6. *Coronella austriaca* (Laurenti, 1768) – смукуља

Смукуља је уочена само једном и то 20. маја 2014. године. То је била адултна женка, а палпацијом је утврђено да је гравидна и има седам јаја. Пронађена је у зони екотона између запуштене ливаде и обрадиве површине. Ова врста није регистрована на Козари (Мihailinović, 1963; Jablonski и сар., 2012).

7. *Zamenis longissimus* (Laurenti, 1768) – Ескулапов смук

Ескулапов смук је уочен више пута на различитим мјестима и био је најчешће виђена змија на простору Пријаковаца. Хватане су адултне и јувенилне јединке, а такође је уочено и више згажених јединки обе узрасне класе на локалном путу. Јединке су пронађене од априла до октобра 2013. и 2014. године. Ескулапов смук је регистрован и на Козари (Mihailinović, 1963; Jablonski и сар., 2012), али и на бројним локалитетима у околини Бања Луке (лично запажање).

8. *Vipera ammodytes* (Linnaeus, 1758) – поскок

Поскок, једина пронађена отровница, је уочен згажен на локалном путу 23. маја 2014. године, а пронађена јединка је била јувенилна женка. Mihailinović (1963) је такође констатовао присуство поскока на Козари, и то само на два локалитета. На више различитих локалитета у околини Бања Луке (Бањ Брдо, Шехер, Јаблан) је такође уочен згажен на путу (лично запажање).

Поред пронађених врста гмизаваца, на подручју Пријаковаца је очекивати и налаз врсте *Podarcis muralis* који је регистрован на планини Козари (Mihailinović, 1963; Jablonski и сар., 2012), али и на бројним другим мјестима у Бањој Луци и њеној околини (лично запажање). На подручју Пријаковаца пронађено је 27,6% врста гмизаваца у односу на укупан број врста гмизаваца Босне и Херцеговине (Jablonski и сар., 2012).

ЗАКЉУЧАК

У раду су дати први подаци о херпетофауни села Пријаковци, чиме је попуњен дио недостајућих знања о присуству и дистрибуцији појединих таксона водоземаца и гмизаваца у сјеверозападном дијелу Републике Српске, а за који на ову проблематику има мало литературних података, или они сасвим изостају.

На подручју Пријаковаца је пронађено шест таксона водоземаца и осам врста гмизаваца. Двије су врсте репатих водоземаца (*Salamandra salamandra* и *Ichthyosaura alpestris*), четири таксона безрепих (*Bufo bufo*, *Rana dalmatina*, *Bombina variegata* и *Pelophylax sp.*), једна врста корњача (*Emys orbicularis*), двије врсте гуштера (*Anguis fragilis* и *Lacerta viridis*) и пет врста змија (*Natrix natrix*, *Natrix tessellata*, *Coronella austriaca*, *Zamenis longissimus* и *Vipera ammodytes*).

С обзиром на неистраженост херпетофауне овог подручја, о чему свједочи одсуство писаних података, истраживања је неопходно наставити, али и проширити на околна подручја.

ЛИТЕРАТУРА

1. Abazović, M. (2013): Morfometrija i ekologija šarenog daždevnjaka *S. salamandra* (L., 1758) iz okoline Banjaluke. Diplomski rad, Prirodno- matematički fakultet Univerziteta u Banjoj Luci. [manuscript].
2. Arnold, E.N., J.A. Burton, D.W. Oviden (1992): Reptiles and Amphibians of Britain and Europe –Field Guide. Harper Collins, Glasgow.
3. Bolkay, S.J. (1924): Popis vodozemaca i gmizavaca, koji se nalaze u bos.-herc. Zemaljskom muzeju u Sarajevu s morfološkim, biološkim i zoogeografskim bilješkama. Spomenik Srpske Kraljevske Akademije 41(11): 1-29. Beograd.
4. Bolkay, S.J. (1919): Prinosi herpetologiji zapadnoga dijela Balkanskog poluostrva. Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 31(1): 1-38. Sarajevo.

5. Bolkay, S.J. (1929): Contributions to the herpetology of northeastern Bosnia. Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 41(1): 1-6. Sarajevo.
6. Cox, N.A., H.J. Temple (2009): European Red List of Reptiles. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
7. Đurović, E. (1980): Vodozemci Bosne i Hercegovine. ANU BiH, Posebna izdanja 47, Odjeljenje prirodnih i matematičkih nauka 8: 121-124. Sarajevo.
8. Đurović, E., T. Vuković, Z. Pocrnjić (1979): Vodozemci Bosne i Hercegovine (ključ za određivanje). Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine. Sarajevo.
9. Gasc, J.P., A. Cabela, J. Crnobrnja-Isailović, D. Dolmen, K. Grossenbacher, P. Haffner, J. Lescure, H. Martens, J.P. Martínez Rica, H. Maurin, M.E. Oliveira, T.S. Sofianidou, M. Veith, A. Zuiderwijk (1997): Atlas of amphibians and reptiles in Europe. Collection Patrimoines Naturels, 29, Societas Europaea Herpetologica, Muséum National d'Histoire Naturelle & Service du Patrimoine Naturel, Paris.
10. Jablonski, D., D. Jandzik, V. Gvoždik (2012): New records and zoogeographic classification of amphibians and reptiles from Bosnia and Herzegovina. North-Western Journal of Zoology 8 (2): 324-337. Oradea.
11. Lelo, S., A. Vesnić (2011): Revision of the checklist of amphibians (Vertebrata, Amphibia) of Bosnia and Herzegovina. Natura Montenegrina 10 (3): 245-257. Podgorica.
12. Mihailinović, M. (1963): O vodozemcima i gmizavcima planine Kozare. Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 2: 73-80. Sarajevo.
13. Radovanović, M. (1951): Vodozemci i gmizavci naše zemlje. Naučna knjiga, Beograd.
14. Šenk, O. (1980): Gmizavci Bosne i Hercegovine. ANU BiH, Posebna izdanja 47, Odjeljenje prirodnih i matematičkih nauka 8: 125-130. Sarajevo.
15. Šukalo, G., M. Đekić, D. Đukić, S. Đorđević, Lj. Tomović (2014): New records of the Common Spadefoot Toad, *Pelobates fuscus* (Anura: Pelobatidae), in Bosnia and Herzegovina. Ecologica Montenegrina 1 (2): 92-95. Podgorica.
16. Šukalo, R. (2005): Prijakovci – monografija sela. Muzej Kozare Prijedor. Banja Luka.
17. Werner, F. (1893): Zur Herpetologie von Bosnien. Zoologischer Anzeiger 16: 421-426. Wien.

Примљено: 01. 09. 2014.

Одобрено: 20. 09. 2014.